

Fodor László¹

Kereskedés szén-dioxid kvótákkal (Zenke–Fuhr, Handel mit CO₂-Zertifikaten)

1. Bevezetés

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, azon belül is a jogi és közgazdasági szakma igényeire szakosodott, társadalomtudományi állomány minden évben számos külföldi szakirodalommal gazdagodik. A 2006/2007-ben, környezetjogi tárgykörben beszerzett könyvek az üvegházhatású gázok kibocsátási egységeinek (kvótáinak vagy jogainak) kereskedelmével foglalkoznak.

A szabályozás alapgondolatáról egészen röviden azt szükséges elmondani, hogy az állam az üvegházhatású gázt (első sorban szén-dioxidot) kibocsátó létesítmények számára vagyoni értékű jog (esetleg értékpapír) túlnyomóan ingyenes kiosztásával meghatározza a kibocsátható gázok mennyiségét. Az egységnyi (tonnányi) kibocsátást lehetővé tévő jogok átruházhatóak, s így a tényleges kibocsátás helye eltérhet a kiosztástól. Az állam számára mindegy, hogy melyik üzem bocsátja ki a gázokat, mivel az üvegházhatás globális jelenség, illetve a szén-dioxid eloszlik a légkörben. A vállalatok számára viszont nem mindegy, hogy hol, mennyi a kibocsátás lehetséges mértéke, illetve azzal összefüggésben hol szükséges kibocsátás-csökkentő beruházás, hiszen az költséget jelent számukra. A rendszer arra épül, hogy az állam kevesebb jogot oszt ki az adott időszakra jellemző kibocsátások mértékénél, ami miatt a kvóták felértékelődnek. A vállalatok közül pedig az fogja csökkenteni a kibocsátásait, amelyik számára az a legkisebb költséggel jár. Az ilyen vállalatnak felesleges kvótája keletkezhet, amit azok fognak tőle megvenni, akik számára a csökkentés drágább lenne a kvóta piaci áránál.

A téma rendkívül aktuális, hiszen egy új típusú szabályozóeszközzel, pontosabban rendszerről van szó, amelyet az Európai Unió a 2005–2007 közötti időszakban próbált ki, s amelynek az „élesben” – a Kiotói Jegyzőkönyv szerint fennálló, nemzetközi kötelezettségvállalásoknak megfelelő – alkalmazására 2008-tól kerül sor. A három év tapasztalatainak hasznosítására nagy az igény.

Három ezzel foglalkozó könyvet kell megemlítenem, amelyeknek tárgyukon kívül közös vonása, hogy mindhárom – vagyis a nemzetközi, a közösségi jogi és a tagállami – szabályozási szintet érintik, s a tudományos megközelítés mellett hangsúlyos bennük a gyakorlati orientáció. Van köztük nemzetközileg elismert, tudományos kutató által írt kommentár², több kutató eredményeit közvetítő konferenciakötet³, s nem utolsósorban a jelen ismertetés tárgyául szolgáló kézikönyv is, amelyet gyakorlati szakemberek állítottak össze az átfogó elemzés igényével.⁴

¹ Dr. Fodor László egyetemi docens, a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán az Agrárjogi, Környezetjogi és Munkajogi Tanszék vezetője. A recenzió a Deák Ferenc Ösztöndíj támogatásával készült.

² Frenz, Walter, Emissionsrechthandel, Kommentar zum TEHG und ZuG, Springer, Berlin, Heidelberg, 2005

³ Kenneweg, Hans-Dieter (szerk.), Rechtsprobleme des CO₂-Emissionshandels (Dokumentation zur Sondertagung der Gesellschaft für Umweltrecht e. V., Berlin, 2004), Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2005

⁴ Ines Zenke – Thomas Fuhr, Handel mit CO₂-Zertifikaten, C. H. Beck Verlag (www.beck.de), München, 2006

Mindhárom kötet német nyelvű, a közösségi és a nemzetközi jog mellett a német tagállami jog ismerhető meg belőlük. Ez többek közt azt jelenti, hogy könyveink magyar–német összehasonlító jogi kutatásokhoz jelentős segítségül szolgálhatnak. Ezen túlmenően rá kell mutatnom, hogy a nemzetközi és közösségi jog megvilágítása is német szemmel történik, s így e tekintetben is igen erős dogmatikai megalapozást, illetve a kontinentális jogfelfogás képviselőjét várhatjuk el tőlük. Ez a megközelítés a magyar jog megértéséhez, illetve hazánk nemzetközi és közösségi kötelezettségeinek feltárásához is fontos adalékokat szolgáltat. Nem szabad ugyanakkor szem elől téveszteni néhány fontos körülményt, amelyek folytán Magyarország kötelezettségei e téren sajátosak, s eltérnek nem csak a némettől, hanem általában az EU 15-ökétől. Míg hazánk nemzetközi kötelezettségvállalásainak nemzeti szinten köteles eleget tenni (hiszen 1997-ben az ún. kiotói vállalásokra uniós csatlakozásunkat megelőzően került sor, s „különállásunkat” e téren a csatlakozási tárgyalások során is sikerült érvényesítenünk), addig a korábbi tagállamokat közös kibocsátás-csökkentési kötelezettség terheli. Ennek mértéke (8%) magasabb, mint ami Magyarországra vonatkozik (6%). Ezen belül Németország számára ennél is nagyobb teher az üvegházgázok kibocsátásainak csökkentése (20%). S nem utolsó sorban: hazánk számára – a '90-es évek elején lezajlott gazdasági folyamatok (pl. a nehézipar jelentős visszaesése) miatt jelenleg (általánosan elfogadott vélemény szerint legalább 2012-ig) valójában nem is áll fenn tényleges csökkentési kötelezettség.

Mivel a kibocsátási kvóták kereskedelme a kibocsátás-csökkentéshez kapcsolódó, kiegészítő jellegű eszköz, amely a terhek (költségek) rugalmas elosztását teszi lehetővé, szabályozása és a szabályozórendszer működése függ a csökkentési kötelezettség mértékétől, illetve azon keresztül a rendelkezésre álló kvóták mennyiségétől (szűkösségétől). Német megoldások átvétele tehát nem feltétlenül időszerű megoldás e téren.

Az utóbbi összefüggések egyben arra is rávilágítanak, hogy jelen esetben olyan szabályozásról van szó, amely bonyolult közgazdasági összefüggésekre épül, s valójában gazdasági szabályozási módszerek alkalmazását jelenti. Az erős közgazdasági vonulat – ennek megfelelően – ugyancsak megfigyelhető mindhárom könyvben.

2. A Zenke – Fuhr szerzőpárosról

A dr. Ines Zenke és dr. Thomas Fuhr német ügyvédek által álló szerzőpáros tevékenysége az utóbbi években egyre szorosabban kötődik a kibocsátási egység kereskedelemhez, aminek jelei nem csak gyakorlati munkájukban mutathatók ki (Zenke egy az infrastruktúra-ágazatra specializálódott, vállalati- illetve adótanácsadással foglalkozó ügyvédi irodában partner, míg Fuhr egy nagy energetikai cég vezető jogásza), hanem a könyvespolcokon is megjelennek. Az alább elemzendő munkájuk kifejezetten a kibocsátási egységek kereskedelmi rendszerének jogi kereteivel foglalkozik, jelenleg a tárgykörben ez a legújabb könyv a piacon. Emellett a közelmúltban számos tanulmány és könyv jelent meg tőlük, amelyek a kibocsátás-kereskedelmi rendszert első sorban az energetikai ágazat szemszögéből mutatják be, illetve az energiakereskedelmi rendszerbe ágyazzák. Más, az ágazathoz kapcsolódó környezetvédelmi kérdésekkel is kiemelten foglalkoznak ezekben, mint pl. a forgalmazható „zöld bizonyítványok” rendszerével.

3. A kötet szerkezete, apparátusai

A mintegy 280 oldalas könyv a tudományos monográfiák és a gyakorlati kézikönyvek hagyományait ötvözi már a szerkezetében is. Külső megjelenésre áttekinthető, hiszen

háromszintű tagolása van, amihez részletes tartalomjegyzék kapcsolódik, illetve az egyes gondolati egységek (szakaszok) sorszámozása és tárgymutató is segíti az eligazodást.

A kötet elején elhelyezett irodalomjegyzék aktuális, ugyanakkor távolról sem mondható a kibocsátási egység kereskedelem tárgykörében teljesnek. Legnagyobb súllyal az energetikai szektorhoz kapcsolódó munkák jelennek meg benne, illetve a kereskedelmi rendszer működését, eljárásait elemző szakirodalmak. A tartalomjegyzékből is kikövetkeztethető megközelítés gyakorlatiasságáról (egyben a tudományosság kisebb szerepéről) árulkodik, hogy egyes, első sorban a rendszer bevezetésével kapcsolatban felmerült, s tudományos körökben rendkívül sokoldalúan megvizsgált problémáknak nemcsak hiányos, hanem egészében hiányzik a szakirodalma. Ilyennek tekinthető, pl. az alapjogok esetleges korlátozásának, az EK szabályozási hatáskörének, vagy a kibocsátási egységek magánjogi természetének a kérdése.

Az irodalomjegyzéket előbb az alkalmazott rövidítések feloldása követi, s csak eztán mélyülhetünk el a téma kidolgozásában. A kötetet lapozgatva jól átgondolt, logikus szerkezetet látunk, amit csak kevés helyen kérdőjelezhetünk meg (az alábbi észrevételek között azért akad erre irányuló is). A téma jelentőségének, illetve a szabályozás szerepének megértését szolgáló történeti és környezet-gazdaságtani háttér felvázolására épül a nemzetközi és az európai közösségi szabályozás lényegre törő bemutatása. A szerzők foglalkoznak a szabályozás trendjeivel, továbbfejlesztési lehetőségeivel is, de könyvük legnagyobb (mintegy $\frac{3}{4}$ -ét kitevő) részében a kereskedelmi rendszer elemei, működési mechanizmusai és eljárásai állnak a középpontban.

A IV – XIV. fejezetek mutatják be a szabályozórendszer elemeit, működését. Ahogyan magában a rendszerben keverednek a különböző jellegű (pl. magánjogi és közjogi) elemek, e fejezetek is igen változatos képet mutatnak. Megtalálhatjuk a szűkebb értelemben vett kereskedelem szabályait és a közigazgatás által biztosított kereteket is, mind a közösségi, mind a német jog alapján. A 2008-ban bekövetkező változások előre vetítéséhez már a nemzetközi jogi normákra támaszkodnak a szerzők.

Figyelemre méltó, hogy a szűkebb értelemben vett (tényleges) kereskedelem szabályai két külön fejezetben jelennek meg. Először a piac szereplőit, a kereskedelem tárgyát (a különböző kibocsátási egységeket), illetve fórumait (pl. tőzsde) ismerhetjük meg, majd pedig a kereskedelmi jogi és számviteli, stb. normákat. Ezek közé mintegy beékelődik a közigazgatási és adójogi rész. Dogmatikai szempontból kevésbé szerencsés ez a szerkesztés, jóllehet ezzel a gyakorlati alkalmazást célzó kézikönyvi funkció ezzel nem csorbul. Kitér még a könyv a rendszerhez kapcsolódó különböző díjakra, eljárási költségekre is. Tartalmi kérdéseket itt nem érintek, az említett tárgykörök némelyikére – érdekességétől, sajátosságától függő mértékben – később még visszatérek.

Továbbá az apparátusok elemzésében, megállapítható, hogy a szemléltetés lehetőségeit a szerzők csak részben aknázták ki, összehasonlítást illetve összegzést is segítő ábrák, táblázataik elsősorban a rendszerhez kapcsolódó díjakra, költségekre vonatkoznak.

Végül a kötet egyik nagy erényét kell kiemelni, ami egyúttal arra is lehetőséget ad számomra, hogy a téma kezelésének, a rendszer megértésének a nehézségeire utaljak. A szerzők felismerték, hogy a kiterjedt szakirodalom, a háromszintű szabályozás számos eleme, illetve a különböző szabályozási módszerek kombinációja olyan sajátos nyelvezetet (szakkifejezések tömegét) hozott létre, illetve annak következetes alkalmazását várja el, amely kihívás a tárgykörrel ismerkedő számára, egyidejűleg azonban önmagában véve is rendszeralkotó tényezőként hat. A kibocsátási egység (jog, kvóta, tanúsítvány, stb.), a kiosztás és kiadás, az együttes megvalósítás vagy a közös teljesítés, a nyelő, az új belépő, a rugalmas mechanizmus, stb. kifejezések (szándékosan kerülve példaim között az egyébként tömegesen előforduló, angol nyelvű vagy speciális, közgazdasági eredetű kifejezéseket) mind-mind magyarázatra szorulnak. Újdonság a szerzők részéről, hogy ezt az igényt a kötet végén

elhelyezett „kislexikon” formájában elégitik ki, a frappáns, tömör definíciók ellenére is több mint 20 oldalon keresztül. Glosszáriumuk más szakirodalmak olvasása, illetve a jogszabályok értelmezése során is nagy hasznunkra lehet.

4. A kereskedési szabályok bemutatása

A témával foglalkozni kívánó olvasó számára fontos, hogy a szerzők megkülönböztetik egymástól a nemzetközi és a közösségi kereskedelmi rendszer elemeit, pl. a kereskedés tárgyait és alanyait (IV. fejezet), azok ugyanis annak ellenére nem azonosak, hogy a 87/2003 EK számú irányelv alapvetően a kiotói rendszer bevezetését kívánta egységes szempontok alapján előkészíteni. Jelenleg e vonatkozásban sok a félreértés.

Az egész témára jellemző egyébként, hogy sajnos a magyar szakirodalom aligha igazíthat el (hiszen szinte nem is létezik), a külföldi források nehezen érhetők el (azok sokszínűsége, mennyisége ugyanakkor magyar szemmel nézve szinte felfoghatatlan), míg a hazai médiumok gyakran inkább dezinformálnak, mint hiteles tájékoztatást nyújtanak.

A szerzők arra is rávilágítanak, hogy – mivel a kibocsátási egységek megjelentek a tőzsdén – valósággá vált a rendszer bevezetését (2005) megelőző szakirodalmi feltételezés, amely szerint a kibocsátási egységek megvásárlására akár befektetési céllal, illetve árfolyamnyereség elérése érdekében is sor kerülhet.

A kereskedés további szabályaiból (XIV. fejezet) kiderül, hogy a kibocsátási egységek jogi természetét, illetve a kereskedés módját illetően a tagállamok széles szabályozási mozgástérrel rendelkeznek. A német nemzeti szabályok szerint a kibocsátási egységekre vonatkozó ügyletek (a határidős ügyletek kivételével) nem tartoznak a pénzügyi tevékenységek állami felügyeleti rendszere alá, az ügyletek érvényességéhez azonban az állami regiszterbe történő bejegyzés szükséges. Utóbbira egyébként az irányelv alapján a konstitutív hatály, illetve a közhitelesség jellemző, amit a szerzők a telekkönyvvel, illetve a cégnyilvántartással állítanak párhuzamba. Sajátossága a nyilvántartásnak, hogy egy közösségi szintű regiszter fogja egybe a nemzeti rendszereket, mégpedig a jóváhagyás illetve felülvizsgálat jogosítványával.

Rendkívül érdekes és egyedülálló az érintett fejezet 4. pontja, amelyik az átruházásra irányuló (illetve a rendszerhez szorosan kapcsolódó, más) szerződésekkel foglalkozik. Kiderül belőle, hogy a kibocsátási egységekre irányuló szerződések igen gyorsan fejlődnek, s máris számos, különböző szerződéstípus alakult ki a gyakorlatban. Az egyes szerződéstípusokra nagymértékben hatottak az energiapiac és a pénzügyi szolgáltatások körében érvényesülő követelmények, illetve a közösségi szinten nyitott piac révén az angolszász megoldások. A szerzők minden szerződéstípusnál részletesen bemutatják a teljesítés, szerződésszegés, felmondás, vis major, stb. kötelmi jogi specialitásait.

Ugyancsak életszerű, a joggyakorlatból vett példák (mint az E.ON ellen a szövetségi kartellhivatal előtt indult eljárás) segítségével mutatja be a kötet az aktuális kvóta-árfolyamok energiaárba való beépítésének (adott esetben árkartell) és a gazdasági erőfölényes helyzettel (pl. meghatározó piaci befolyással) történő visszaélésnek a (részben német, részben közösségi jogi) megítélését.

5. A nemzeti kiosztási szabályokról

Noha a rendszer egyik meghatározó eleme a kibocsátásra feljogosító engedély (amelynek hiányában akkor sem lehet szén-dioxidot kibocsátani, ha a vállalat vagy akár magánszemély kibocsátási egységeket vásárol), a szerzők viszonylag keveset foglalkoznak vele. Ezt azért is

megtehetik, mert ez a kibocsátási engedély a német jogban (szemben a magyarral) általában nem önálló, tehát nem a tevékenység folytatásához szükséges, további feltételként jelenik meg, hanem beépül a főként levegővédelmi követelményeket érvényesítő, ún. „immisszióvédelmi” engedélybe.

Sokkal nagyobb szerephez jutnak azok a szabályok, amelyek szerint a német állam a kibocsátási egységeket a vállalatok részére kiosztja. A szerzők nem csak a jelenleg hatályos első, de a második kereskedési időszakra tervezett szabályokat is bemutatják. Ezek a német gazdaság összetettségére, sokszínűségére utalnak, hiszen a kibocsátási egységek mennyiségének megállapítására mintegy félszáz különböző algoritmus alapján kerülhet sor (figyelemmel ágazati hovatartozásra, az üzem létesítésének időpontjára, az alkalmazott technológiákra, stb.). A szerzők nagy súlyt fektetnek azokra a szabályokra, definíciókra, amelyek értelmezése körül elméleti és gyakorlati viták alakultak ki. Ilyen, pl. az a kérdés, hogy mi minősül egyáltalán létesítménynek, amelyre az egységeket kiosztják. Ennek a kérdésnek egyébként az engedélyezés vagy az adózás terén is nagy jelentősége van, szempont lehet a válaszadásnál a tevékenység, a telephely és az üzemeltető azonossága, mibenléte.

A német jog (szemben a magyarral) honorálja a rendszer bevezetését megelőző kibocsátás-csökkentési intézkedéseket (early action), ugyanis a kiosztásnál az érintett létesítményekre több egységet osztanak ki, mint amennyi az általában alkalmazott szempontok (bonyolult képletek) alapján indokolt lenne. A könyvben erről, illetve még jónéhány sajátos kiosztási szabályról részletesen olvashatunk.

A második kereskedési időszak szabályai újak, ezek feldolgozásában a szerzők az elsők. A kiosztási szabályokat minden tagállamban ún. nemzeti kiosztási tervek tartalmazzák, amelyeknek a jogszabállyal történő kihirdetését bizottsági jóváhagyás előzi meg. Németországban szövetségi törvény formájában történik a kihirdetés, amire (tekintve, hogy még a bizottsági jóváhagyás is hátravolt) a könyv kéziratának lezárásáig (2006 június végéig) nem került sor. Ismerve azt a körülményt, hogy az első időszakra szóló tervet 2004 végén a Bizottság csak feltételekkel fogadta el, a második terv részletes bemutatása és tényként kezelése a bizottsági eljárás lefolytatása előtt a szerzők részéről legalábbis némi bátorságra vall. S ha utánanézzünk, a Bizottság honlapján ezúttal is arról szerezhetünk tudomást, hogy a jóváhagyás (2006. november 28-án) feltételes volt, s Németországnak változtatnia kell, pl. a kiosztani tervezett mennyiségen, a működő létesítményeket előnyben részesítő szabályokon, de még a szabályozás hatálya alá tartozó égetőművek felsorolását is ki kell egészítenie.⁵

A német szövetségi kormány elképzeléseit rögzítő dokumentum egyébként a magyar Kormány által kiosztani tervezett kibocsátási kvótáknak közel tízszeresét (851 m t.) irányozta elő, amiből arra következtethetünk, hogy a német gazdaság a hazainál jóval nagyobb volumenben bocsát ki üvegházgázokat. Ezzel együtt a német terv eleve a kibocsátási egységek szükségével számol, ami ugyan közismerten a rendszer működésének alapja, a magyar kormányzati körök és a gazdasági (különösen az energetikai) lobby számára úgy tűnik, korántsem magától értetődő.⁶

Visszatérve azonban a szerzők munkájának értékelésére (s félretéve a tartalom alapján magyar-német viszonylatban gyakran kínáló összehasonlítást), meg kell említenem, hogy az érintett (VII.) fejezet összeállításában nem csak a teljességre törekvés vezette a szerzők gondolatmenetét. Ilyen (különösen a német olvasó számára hasznos) törekvés, hogy a kötet gondosan kiemeli a második tervnek az elsőtől való eltéréseit. Új elem abban pl., hogy az állam a rendszer adminisztrációs költségeinek a finanszírozására tartja vissza (s értékesíti

---

⁵ http://ec.europa.eu/environment/climat/pdf/nap2006/20061128_de_nap_de.pdf

⁶ A magyar nemzeti kiosztási tervet ld. az interneten: <http://www.kvvm.hu/szakmai/klima> (2007). Megjegyzendő, hogy az Európai Bizottság a magyar tervet is csak feltételekkel fogadta el, s azon feltételek közt is szerepel az összes kvótamennyiség csökkentése. Ld. az IP/07/501 sz. határozatot, illetve a Bizottság sajtóközleményét, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/501...> (2007. 04. 16.)

pénzért) az egységek bizonyos hányadát. Az energiaipar és a termelőipar egységeinek (illetve terheinek) az elosztása során az energiaszektorot sújtja nagyobb mértékben a szabályozás, amit a szerzők több okkal is magyaráznak (pl. azzal, hogy ebben az ágazatban nincs nemzetközi verseny, illetve ugyanakkor nagyobb mértékben lehetséges a kibocsátások csökkentése). Megjegyzem, a megkülönböztetés nálunk is jellemző, de épp fordított előjellel.

A szerzők hangot adnak a gyakorlat által támasztott változtatási igényeknek, illetve a szövetségi kormány elképzeléseit is ismertetik azzal kapcsolatban, hogy hogyan lehetne a minimális kibocsátással rendelkező, kisüzemek helyzetét könnyíteni. A csökkentési kötelezettség alól csak akkor lehetnének mentesíthetőek, ha ezt a közösségi jog lehetővé tenné. A kormány ezt igyekszik is elérni. Amíg ez nem történik meg, a kiosztási terv az érintettek számára adminisztrációs téren nyújt kedvezményeket (ezt indokolja, hogy a kisüzemek tranzakciós költségei kibocsátási egységenként relatíve magasak, akár a 3 Eurót is elérhetik).

6. A kiosztási eljárás sajátosságairól

A könyvből (VIII–IX. fejezet) kiderül, hogy Németországban a kiosztási terven túlmenően egy önálló közigazgatási eljárás lefolytatása is szükséges, amelynek szabályai a német kibocsátás-kereskedelmi törvényben jelennek meg. Ez a megoldás utat nyit a jogorvoslati kérelmek, jogviták előtt, amelyekkel a német tudományos körök már igen sokat foglalkoztak. A szerzők által alkalmazott sajátos megoldás lényege, hogy a tudományos eredményekre figyelemmel, de azokon túllépve az első kereskedési időszakban benyújtott mintegy 800 fellebbezésből (illetve az azok nyomán indult „kifogásolási eljárásból”), az elindult (nagy számú, azonos tárgyú kérelemre irányadó) mintaperekéből és a meghozott felsőbb bírósági ítéletekből vonják le következtetéseiket.

Néhány speciális problémát – pl., hogy milyen eljárás követendő, mi a kiosztott egységek sorsa bezáró létesítmény vagy tulajdonosváltás esetén – külön tárgyal a könyv (X. fejezet). Itt is gyakorlatias a megközelítés, pl. beépítik a német szövetségi környezeti ügynökségnek a válaszait az üzemeltetők által, még 2005-ben, a rendszer indulásakor „gyakran feltett kérdésre”.

7. Ajánlás

Ismertetésemben egy témát – a kibocsátási egységek kereskedelmének jogát – s annak három feldolgozását, azok közül részletesen a Zenke–Fuhr szerzőpáros által írt könyvet vizsgáltam, s most jó szívvel ajánlom az érdeklődő olvasók figyelmébe.

Ez a tárgykör legfrissebb, önálló kötetben megjelent feldolgozása, amely több tekintetben is egyedinek nevezhető megoldásokra épül. A szerzői módszereket összefoglalóan értékelve megállapítható, hogy – noha a tudományos igényesség jegyeit is magán viseli – funkciója szerint első sorban kézikönyvről van szó.

Nem csak jogászok, hanem közgazdászok számára is új ismereteket közvetít. A jogtudományon belül is több szakterülethez kapcsolódik, hiszen a környezetjogon túl a közigazgatási jog, a polgári- illetve kereskedelmi jog, a pénzügyi jog, a nemzetközi jog és az európai közösségi jog területén egyaránt hozott valami újat a kibocsátási egységek kereskedelmi rendszerének bevezetése. Ezeket a szerzők gyakorlatias, minden említett szakterület művelői számára hasznos formában foglalták össze.